

Suomalaiset maailmansodassa ja USA:n hallinnossa

Henry Oinas-Kukkonen: *Finalaska. Unelma suomalaisesta osavaltiosta*. Vastapaino 2017.

Henry Oinas-Kukkonen *Finalaska* on saanut paljon huomiota radio-ohjelman ja erityisesti YLE:n tekemän mukadokumentin *Operatio Alaska* vuoksi. Kuvitteellista historiaa suomalaisista vieraalla maalla etsivät joutuvat kuitenkin petymään, sillä itse teos ei ole mitään jossittelua vaan ammattitaidolla tehty poliittisen historian tutkimus.

Teos käy läpi Yhdysvalloissa esitettyjä ehdotuksia suomalaisten, osan tai kaikkien, siirtämiseksi asuttamaan Alaskaan, joka tuolloin ei ollut vielä edes osavaltio vaan territorio. *New Deal* -ohjelman osana laadittiin suunnitelmia Alaskan kehittämiseksi ja sen luonnonvarojen hyödyntämiseksi, mutta harva halusi muuttaa kaukaiseen erämaahan. Talvisodan aikana tähän näytti syntyvän sopiva ratkaisu, kun halu auttaa suomalaisia tukalassa tilanteessa yhdistyi yhdysvaltalaisien omiin etuihin. Asiasta otettiin virallisesti yhteyttä myös Suomen lähetystöön Washingtonissa mutta odotuksista poiketen Suomi teki rauhan ja päätti asuttaa luovutetun alueen asukkaat itse.

Mahdollisuudesta ohjata eurooppalaisia pakolaisia Alaskaan keskusteltiin seuraavan vuoden aikana ja suomalaiset säilyivät näissä ehdotuksissa parhaimpina kandidaatteina. Keskustelu päättyi Saksan hyökättyä Neuvostoliittoon ja virkosi vasta jatkosodan

lopulla muovautuneena, jolloin tarkoituksena oli siirtää kaikki suomalaiset pois Neuvostoliiton etupiiristä Alaskaan tehostamaan rajamaan puolustusta.

Kirjan lähde- ja etenkin arkitoluettelo on vaikuttava. Tutkijan kokemus Yhdysvaltojen hallinnon parissa ei ole mennyt hukkaan ja Oinas-Kukkonen on järjestelmällisesti etsinyt jokaisen esitetyn ehdotuksen ja niihin liittyvän tiedonjyvän. Ehdottajien taustat ja verkostot esitellään perinpohjaisesti. Teos kertoo varsinkin Yhdysvaltojen sisä- ja ulkopoliitikasta. Edellisessä taisteltiin siirtolaisten sopivasta määrästä, joiden sijaan uusiksi alaskalaisiksi haluttiin syntyperäisiä yhdysvaltalaisia. Antisemitismi vaikutti taustalla vahvasti eli suomalaisia suosittiin juutalaisten kustannuksella joko suorasukaisesti tai käyttämällä kiertoilmaisuja. Jälkimmäisessä rintamalinja kulki interventionalismin ja eristäytymisen välillä, jolloin pakolaisten vastaanottaminenkin tulkittiin sekaantumisenä Euroopan asioihin.

Tutkimus on versonut muiden tutkimusaiheiden parissa huomattavasta irrallisesta Suomea koskevasta maininnasta – sekä anekdoottina mummon pölymurista ja Amerikan-avun appelsiineista. Taustaltaan teos on valaiseva esimerkki siitä, että tutkimus harvoin etenee suunnitelmien mukaan.

Toisaalta tämän takia tutkimus rajautuu selvästi alkuperäisaineistoon ja vaikka suunnitelmat siirtoaan pätevästi Yhdysvaltain hallintoon, laajempaankin kontekstuaalisointiin olisi voinut olla aineksia. Tällainen teema olisi voinut olla ”Pohjoinen luonnonvalloitus”, jossa Alaskan kehittämissuunnitelmia verrattaisiin Neuvostoliiton, Kanadan, Britannian ja jopa Suomen hankkeisiin valtiokoneiston laajentamiseksi uusille alueille. Neuvostoliitossa tämä valloitus sisälsi kovakouraisia väestösiirtoja, joka olisi voinut olla toinen laajempi teema. Etnisen ryhmän siirtäminen tuhansia kilometrejä valtameren poikki kuulostaa tänä päivänä mielikuvii-

tukselliselta tai pätkähullulta, mutta oli tuolloin vakavasti otettava vaihtoehto. Tämän vuoksi on uskottavaa, että Saksassa uskottiin hallinnon vakuutteluihin juutalaisten siirtämisestä omille asuinalueille. Tämän päivän muuttoliike on määrältään suurempaa mutta luonteeltaan täysin erilaista.

Kansainvälistä vertailua löytyisi esimerkiksi Baltiaan. Liettualainen maantieteen professori Kazys Pakštas teki maailmansotien välillä ehdotuksia koko kansan siirtämiseksi pois Saksan ja Venäjän välimaastosta, ja asiasta käytiin virallisia keskusteluja Venezuelan kanssa. Virolainen valkean laivan odotus on kai luettava samaan joukkoon. Vaikka suomalaisten laajamittainen muutto olisikin sallittu, harva suomalainen olisi vapaaehtoisesti jättänyt kotikonstiaan, kun maakuntalaulussakin päivävastoin ”raukat ne menkööt merten taan”.

Kirjassa viitataan mielikuviiin, joita venäläisille oli syntynyt sodan aikana suomalaisista. Niihin perustuen päätellään suomalaisia odottaneen hirmuinen kosto, mikäli Karjalan puolustus olisi lopullisesti murtunut. Mielikuvat kieltämättä vaikuttavat päätöksiin ja sitä kautta historian kulkuun, mutta teoksessa jää vähälle huomiolle suomalaisten maineen täydellinen muutos Yhdysvalloissa muutamassa vuosikymmenessä pohjasaksasta toivekansalaisiksi. Samoin pelkän maininnan varaan jää seikka, että Alaskalla on ihan oikea suomalainen historia. Kun se oli osa Venäjää vuoteen 1867 asti, suurin osa paikalle lähetetyistä hallinnon henkilökunnasta oli luterilaisia, joiden joukossa oli myös pappi Uno Cygnaeus.

Jostain syystä liittolaisten suunnitelmat maihinnoususta Norjaan jäivät kokonaan mainitsematta. Vaikka nekään eivät johtaneet työpöydiltä pidemmälle, ne olisivat esimerkkinä kiinnostuksesta Pohjois-Eurooppaan.

Suomessa asutus suunnitelmasta tihkui jatkosodan lopulla Romanian kautta tietoja ja Oinas-

Kukkonen on luultavasti suurella vaivalla löytänyt siitä muutaman pakinan Pohjanmaan lehdistä. Varsinainen kirjoittanut Alvar Ohls näyttää tunteneen myös talvisodan aikaisia suunnitelmia. Toisaalta olin itse tekemässä tutkimustani *Päivälehd*en arkistossa ja tarkistin hakusanan Alaska, jolla löytyy sodan ajalta *Helsingin Sanomista* noin 150 osumaa, mukaan lukien Serpin (Seere Salminen) pakina 16.3.1944. Hän kiinnitti huomiota pohjanmaalaisten tavoin ristiriitaan, että suomalaiset olisivat myös Alaskassa venäläisten naapurissa. Lehdessä oli toisinaan uutisia territorioon ulottuvasta tiestä. Tästä ilmestyi laajempi artikkeli 4.7.1942, jossa ivailtiin amerikkalaisten innokkuudelle ja tuloksia saatiin odottaa. Suunnitelmista suomalaisten siirtämiseksi sinne ei mainittu, Alaska oli muissakin kirjoituksissa kaukainen ja karu mutta mineraalirikas paikka.

Tyylillisesti kappaleiden alussa usein kerrotaan jotain tapahtuneen, joka sitten paljastetaan jatkossa. Tällainen tyylikeino (*foreshadowing*) toki sitoo tekstiä mutta yksipuolisesti käytettynä alkaa ärsyttää. Tietokirja oli hyötynyt jonkinlaisesta kokoavasta taulukosta, jossa tärkeimmät esitykset olisi tiiviisti esitetty lukijalle. Kuvatestit toistavat turhaan leipätekstiä. Sivulla 185 on selvä virhe, kun Oinas-Kukkonen kirjoittaa 400 SS-vapaaehtoisesta, mutta siitä on kadonnut edestä numero yksi, eli yhteensä heitä oli noin 1400. Tällä ei kuitenkaan ole merkitystä kohdassa esitettyihin päätelmiin. Näitä pieniä virheitä voi korjata jatkossa, sillä luulisi yhdysvaltalaisienkin olevan kiinnostuneen paitsi unohtuneesta historiastaan myös erinomaisesta tutkimuksesta.

PAULI HEIKKILÄ

Kirjoittaja on valtiotieteiden tohtori.